

De oorlog om Europa, 1673, 2023

Frans Osinga

Naarden, 16 september 2023

De oorlog in Oekraïne raakt Europa in al zijn geledingen, net als in 1672. Terecht legde Mark Rutte in februari tijdens een indrukwekkende toespraak over één jaar oorlog de connectie met het rampjaar 1672. Er zijn veel overeenkomsten.

Waar we getuigen van zijn in Oekraïne is diep tragisch, tragisch voor Oekraïne, maar net zozeer voor Europa, en inderdaad, voor het Westen.

Het is groots in leed, groots in omvang, groots in consequenties en risico's. De vergelijking met 1618 begin van de 30-Jarige Oorlog, de eerste langdurige wrede wereldoorlog vanuit Europa, met september 1939 of juli 1914 dringt zich op.

Wat zich daar ontvouwt is, klinisch beschouw, een beschavingsoorlog, een botsing tussen een nihilistische visie van Poetin, en de Westerse liberale visie.

Een revisionistische oorlog waarin Poetin koortsig tracht de status van Rusland als grootmacht te herstellen.

Het is wellicht een laatste stuiptrekking van het einde van de koude oorlog, een ontkenning van de aftakeling van dat eens zo machtige land.

Dat zijn abstracte academische woorden.

Daarachter ligt het besef dat het, net als in 1672, hier gaat om de vernietiging van een land.

Voor Nederland nu ligt er een waarschuwing in het feit dat in 1672 de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden haar verdediging te land zeer ernstig had verwaarloosd. Dat klinkt bekend.

Het was het begin een langdurige oorlog. Toen duurde hij, volgens historici, 40 jaar. In Oekraïne woedt de oorlog al sinds 2014 toen Rusland de Krim annexeerde.

Net als toen biedt een kleiner land felle weerstand tegen een grootmacht.

Een expansionistische grootmacht die de tactiek van verschroeide aarde niet schuwt.

Net als toen, zoals de burgemeester in zijn openingswoord naar voren bracht, gebeurde in Zwammerdam, Bodegrave en Nigtevecht.

En net als toen zien we het belang van bondgenoten. Zonder Europese bondgenoten had de Republiek het niet overleefd. Zo ook Oekraïne.

De oorlog die inmiddels ruim 560 dagen aan de gang is, op slechts 2-3 uur vliegen hiervandaan, is voor ons een ruwe herontdekking van oorlog op het Europese continent.

24/02/22 gaat net zo'n historische datum worden als 9/11 en voor Naarden 12/9/1673

Het luidt een paradigma wisseling in, net zoals dat rampjaar 1672 toen de oorlog het einde van de Gouden Eeuw zou betekenen.

24 februari 2022 is een datum waarop we voorgoed de naïviteit van ons moeten afschudden over internationale veiligheid, over Rusland over het risico van oorlog.

We dachten dat dat niet meer zou voorkomen. We dachten na het einde van de Koude Oorlog, die mooie dag van 9 november 1989 toen de Berlijnse muur viel, dat vrede was uitgebroken.

Vanaf mid-19^e eeuw, nadat Nederland eerder nog een rol speelde in de oorlogen tegen Napoleon, kent Nederland een ontkennende relatie met het fenomeen oorlog.

We werden neutraal. Het geweld en de vernietiging van de Eerste Wereldoorlog gaan aan ons voorbij.

De Tweede Wereldoorlog echter toont voorgoed aan dat neutraliteit voor Nederland geen schild meer is om achter te kunnen schuilen, zeker niet in een tijd van nucleaire dreiging. Fascisme mag dan verslagen zijn, die andere totalitaire ideologie, communisme, nog niet.

Het Nederlandse veiligheidspolitieke beleid verschuift van neutraliteit naar voortrekkersrol in het ontwikkelen van internationale organisaties, wat nu de EU en de NAVO zijn.

Nooit meer oorlog is het doel. Wij kunnen alleen maar veilig zijn als we bondgenoten hebben. Die moeten we aan ons binden.

Maar al in de jaren 70-80 begint de kentering in de publieke en politieke mindset als het gaat over de zin van de nucleaire afschrikkingstrategie en de waarde van het militaire instrument.

De Amerikaanse politicoloog John Mueller ziet in dit deel van Europa een pacifistisch virus rondwaren. Hollandization noemt hij dit. Oorlog wordt onbewust ondenkbaar: het komt niet meer voor in het arsenaal van instrumenten van de staat waarmee belangen worden behartigd.

Oorlog is een verouderd en dysfunctioneel instrument en verschijnsel dat het Westen kan afleren, net zoals we duelleren en roken kunnen afleren

En met het vallen van de muur en het opbreken van het Warschau Pact begint het optimistische decennium van de jaren 90, en we casseren het vredesdivident.

Soft power, internationale instituties, wederzijdse afhankelijkheden, economische banden, dat zijn de bouwstenen van veiligheidsbeleid.

Er valt met oorlog niets zinnigs meer te winnen.

“War, what is it good for”, is een titel van een beroemde popsong

Europa is ook veilig nu. We geloven graag het argument van Fukuyama in zijn iconische boek Het Einde van de Geschiedenis: democratie, liberalisme, kapitalisme, mensenrechten,

ons systeem heeft gezegevierd nu ook het communisme heeft gefaald, nadat eerder het fascisme werd verslagen.

Er is geen ideologische strijd meer. Militaire macht en middelen hebben hun waarde verloren als valuta in het internationale verkeer

Wij leefden, zo stelde de Amerikaan Robert Kagan in 2003, in Europa in het paradijs, ons beschermd wetend door de Amerikaanse veiligheidsparaplu

Westerse waarden en idealen moesten en konden nu worden verspreid. “A new world order”, voorspelde George Bush in 1990

En daar waar wij humanitaire waarden bedreigd zagen in de wereld, zetten we vredesoperaties op. Dat was nu onze plicht.

Als de inzet van militair geweld überhaupt werd overwogen, dan kon dat ook alleen maar gelegitimeerd worden als het om humanitaire belangen ging, als minderheden bedreigd werden, mensenrechten geschonden, of oorlogsmisdaden werden gepleegd

En als dan militair geweld moest worden toegepast om warlords onder druk te zetten of burgers te beschermen, dan mocht dat alleen als alle risico's van oorlog, burgerslachtoffers, schade aan civiele objecten, maar ook slachtoffers onder eigen militairen tot een minimum beperkt konden worden.

Westerse militaire technologie, precisiewapens, toonden ook aan dat westerse militairen aan die hoge eisen konden voldoen.

Een historisch unieke en hele positieve ontwikkeling stelde de recent overleden Londense hoogleraar Christopher Coker. Hij noemde het “humane warfare”. De mens stond weer centraal.

Maar deze humanitaire interventies waren academisch gezien eigenlijk ook niets meer dan een eufemisme voor oorlog voeren want wel degelijk vond er strijd plaats.

De verschrikkingen van de etnische oorlogen in Joegoslavië en Rwanda, en zeker de slachtingen van Srebrenica, toonden aan dat oorlog voor warlords zoals Milosevic nog steeds een geliefd middel was om hun macht te vergroten.

En de strijdmethoden, de etnische zuiveringen, de moordpartijen op burgers, de verkrachtingen, dat waren geen nevenverschijnselen maar de bewuste gehanteerde strategie in deze oorlogen waarin identiteit – etniciteit, nationaliteit of religie – het centrale motief vormden.

De Ander, met hoofdletter A, die burger met een andere identiteit, was de absolute vijand en elke vorm van geweld was geoorloofd.

Het spook van nationalisme, racisme en neofascisme bleek ook in Europa toch niet voorgoed uitgebannen. In tegendeel, etniciteit werd gecreëerd en gemobiliseerd om bevolkingsgroepen op te hitsen, om een vijandbeeld te creëren en om geweld te legitimeren.

Daar waar het westen alleen nog militair geweld toepaste onder zeer strikte randvoorwaarden en beperkingen, was hier sprake van totale oorlog en hanteerden de strijdende partijen, wat één auteur noemde, geraffineerde barbarij.

De succesvolle dwangacties, waar Amerikaans leiderschap en militair materieel onontbeerlijk was, tegen Milosovici luidden het einde in van de burgeroorlog daar, en vrede in Europa leek daadwerkelijk te zijn neergedaald.

Oost-Europese landen, onze voormalige vijanden, werden lid van de EU en later de NAVO. “A Europe whole and Free” lag in het verschiet

De verschrikkelijke terreuraanslagen van 9/11 door Al Qaeda op de symbolen van het Westen, en de daaropvolgende aanslagen in Madrid en Londen verscheurden deze illusie en toonden dat de traditionele scheiding tussen buitenlandse veiligheid-binnenlands irrelevant was geworden.

Een radicale ideologie, ditmaal religieus van aard, was opgestaan en was een heilige oorlog begonnen tegen iedereen die een andere religie aanhield, of geen religie had.

Een beweging die geloofde dat die strijd al eeuwen aan de gang was, waarin iedere vorm van geweld tegen de afvalligen geoorloofd was. Een beweging die in staat bleek ook in Europa het hart van onze maatschappijen wreed te treffen.

Om veilig te zijn in Europa, moesten we, zo stelden zowel de EU als de NAVO, in samenspraak met de VS, bereid zijn het probleem bij de bronnen aan te pakken, en die bronnen lagen in de falende staten in het midden oosten en Afrika.

Zo werd oorlog risicomangement: de inzet van Westerse militairen, werd beschouwd als middel als risico's ver buiten Europese grenzen te houden.

In 2003 schreef de Europese Unie daarom ‘In an era of globalization, distant threats may be as much a concern as those that are near at hand’.

Daarom werd de hoofdtaak van westerse krijgsmachten het wederopbouwen van die falende staten en het aldaar bestrijden van terreurbewegingen. En daarmee konden ook de humanitaire condities voor lokale burgers verbeterd worden, en de liberale waarden verspreid.

Humanitaire waarden en veiligheidspolitieke belangen vloeiden ineen.

Analytisch klopte dat en de aspiraties waren nobel, maar ook erg ambitieus, langdurig, ver van huis, en kostbaar. De paradox was dat we desondanks bleven de bezuinigingen op defensie.

En ook daar bleek dat stabilisatie missies gewoon oorlog waren. Bodybags kwamen thuis. De Taliban vocht met irreguliere tactieken.

Uiteindelijk bleek dat export van het Westerse liberale parlementaire democratische model nauwelijks mogelijk is in diep traditionele maatschappij zoals die van Afghanistan.

Maar deze tegenslagen betekenden niet dat de consensus over wat veiligheid bedreigde ging veranderen.

In 2010 publiceerde de NAVO haar nieuwe strategische concept en daarin werden nog steeds terrorisme, gewelddadige niet-statelijke actoren en falende staten als de grootste problemen geïdentificeerd.

Een oorlog op Europees continent werd als uiterst onwaarschijnlijk gezien. Art 5, collectieve verdediging, was minder belangrijk geworden. Crisismanagement operaties, daar draaide het om binnen de NAVO en EU. Vredes machten in plaats van krijgsmachten.

De Britse historicus Michael Howard stelde echter al in 2000 dat deze Westerse opvatting een illusie is. De 50 jaar vrede in West-Europa was een uitzondering. Oorlog is eerder de norm in Europese geschiedenis. Vrede is een uitvinding, slechts een pauze tussen oorlogen.

2014 gaf hem gelijk.

Net als de val van de muur in 1989 en de aanslagen van 9/11, is het jaar 2014 een jaar van kentering in internationale veiligheid, een paradigmawisseling.

Eenzijds leken de ontwikkelingen in het Midden-Oosten de bestaande visies op de toekomst van oorlog te bevestigen.

In Syrië en Irak zagen we weer het weezinwekkende gezicht van religieuze oorlogvoering toen ISIS grote delen wist te veroveren. In delen van Afrika terroriseerde Boko Haram op eenzelfde wijze Christelijke bevolkingsgroepen.

We zien beelden van bomaanslagen, ontvoeringen van meisjes, rituele publieke executies, kruisigingen en stenigingen, beelden van onthoofdingen. Maar dat was toch relatief ver weg.

Dichter bij huis echter keert grootschalige oorlog terug op het Europese continent.

Voor ons in Nederland staat 2014 in de donkere schaduw van het neerschieten van vlucht MH17. Dat drama voltrekt zich nadat Rusland met militaire macht de Krim annexeert en de strijd tegen de door Rusland ondersteunde separatisten begint in de oostelijke Donbas provincies.

We schrikken wakker van de Russische agressie. Rusland bestookt ook ons en andere Westerse Landen met cyberaanvallen, media manipulatie, verspreiden van desinformatie, beïnvloeding van verkiezingen, wapenleveranties aan groepen in de Balkan en vergiftigingen in het Verenigd Koninkrijk.

Alles met de hoop om de eenheid van Europa en het Westen in het algemeen te ondermijnen. Alles om op termijn de Oost-Europese lidstaten weer onder de vleugels te krijgen en daarmee de invloedsferen van weleer te herstellen.

Al sinds zijn aantrede is de agenda van Poetin duidelijk: herstel van Rusland als supermacht, inclusief bufferstaten. Hij wil Rusland terugbrengen naar het Tsaristische Rusland van de 19de eeuw. Desnoods door dreiging met nucleaire wapens.

In 2016 waarschuwt Poetin tijdens een grote conferentie in München het Westen dat hij het Westen als vijand ziet, en stelt dat een nieuwe Koude Oorlog is begonnen.

Hij ziet het Westen niet als rivaal maar als de Absolute Vijand, en in de strijd met een Absolute Vijand zijn geen concessies mogelijk, geen blijvende bestanden, maar alleen gevechtspauzes.

De NAVO-lidstaten komen in 2014 snel in Wales bijeen. Niet langer zijn humanitaire operaties de hoofdtaak van de NAVO maar weer de traditionele collectieve verdediging. Art 5 staat weer centraal. Een aanval op 1 is een aanval op allen. We moeten weer meer in defensie investeren.

Maar tegelijkertijd ontdekt de NAVO dat door de lange afbrokkeling van de Europese krijgsmachten, de geloofwaardigheid van de afschrikingsstrategie twijfelachtig is. Het zal ook voor veel landen 10 jaar duren voordat de beloofde 2% wordt bereikt.

Niet vreemd dan ook dat een spraakmakende studie in 2016 concludeert dat de komende jaren, tijdens een eventuele crisis met Rusland, Art 5 niet kan worden gegarandeerd aan de Oost-Europese lidstaten.

Wanneer Trump het Witte Huis binnentreedt, is bovendien niet meer zeker of de VS nog wel achter de NAVO staat. Hij heeft meer affiniteit met autoritaire leiders dan met zijn Europese liberale collega's.

In 2016 lanceert de EU haar nieuwe visie op de verslechterende veiligheidspolitieke context, de Russische agressie, de bekoelde trans-Atlantische band en de grote stroom vluchtelingen vanuit het Midden-Oosten en Noord-Afrika, allen op de vlucht voor ISIS, burgeroorlogen en Boko Haram.

Het rapport waarschuwt dat we in een tijd van existentiële dreigingen leven. De Europese waarden, onze instituties en manier van leven worden van buitenaf bedreigd.

En van binnenuit leiden de vluchtelingenstromen en de ophitsende retoriek van extreemrechtse politici tot aantasting van de stabiliteit van onze maatschappijen. Op de horizon ziet het rapport bovendien een assertiever China.

Als Rusland dan op 24 februari Oekraïne binnenvalt, dan hadden we niet verrast mogen zijn.

Sinds oktober 2021 waarschuwde de VS Europa al dat die 150000 Russische troepen die nu onder het mom van een oefening verzameld waren langs de grens met Oekraïne niet weg zouden gaan in de winter, maar daar zouden blijven. Een oorlog zou er komen.

Poetin had ook al in een essay in 2021 zijn obsessie met Oekraïne neergelegd. Daarin stelt hij dat Oekraïne Russisch grondgebied is, en dat Oekraïne geen eigen identiteit noch cultuur kent. Oekraïne als zelfstandig soeverein land moest worden veroverd en de identiteit vermorzeld.

Hij staat niet alleen in dat gedachtegoed. Een invloedrijke Russische filosoof had in diverse boeken ook al gesteld dat Rusland een unieke beschaving kent, die nog in opmars is daar waar de Europese een decadente en afbrokkelende cultuur is.

En Rusland zou die stelselmatig moeten gaan wegvagen zodat de superieure Russische beschaving zich zal uitstrekken van de Stille Oceaan tot aan de Atlantische. Een antiwesterse en extreem-nationalistische ideologie.

Dat is de ideologische achtergrond van Poetin's oorlog in Oekraïne.

Het militaire plan van Rusland bestond uit een 10-daagse veldtocht naar Kiev om zo snel mogelijk de Zelensky regering te liquideren en de Russische vlag te hijsen op de regeringsgebouwen. Regime change.

Dat plan leek wel degelijk kans van slagen te hebben als we naar de aantallen troepen, tanks en vliegtuigen keken. Bovendien leek Poetin gerechtvaardigd in de aanname dat het Westen zwak en verdeeld was en te laat zou reageren.

Het westen had ook al impliciet aangegeven zich militair niet te zullen mengen als Rusland een oorlog zou beginnen, dit om escalatie richting een 3de wereldoorlog te voorkomen. Het Westen werd door Poetin met die angst voor escalatie gegijzeld.

En het was Poetin bijna gelukt.

Maar, net als de Republiek in 1672 - 1674, mede dankzij bondgenoten, bood Oekraïne fel en slim weerstand, hield stand.

Het wist beslissende veldslagen te vermijden en bracht de eerste week grote verliezen toe aan Russische strijdkrachten, die volstrekt niet waren voorbereid op effectieve verdediging.

Op 9 april trok Poetin zijn troepen terug van Kiev. En na de val van enkele steden in de Donbas in de zomer van 2022 is Rusland in de verdediging gedrongen.

Eerst heroverde Oekraïne Charkov, daarna Kherson. Het Russische winteroffensief dit jaar heeft vrijwel niets opgeleverd naast de 60000-100000 gesneuvelde militairen.

En nu herovert Oekraïne iedere dag enkele honderden meters Oekraïens grondgebied. Een bloedige, dappere, lange strijd.

Die strijd kan het niet volhouden zonder Westerse steun, net als de Republiek destijds. En die steun is er. Poetin had nooit voor mogelijk gehouden hoe snel het Westen zich zou verenigen, een ongekend zwaar sanctieregime zou opleggen en een voortdurende serie van militaire steunpakketten zou afkondigen.

Militaire steun die eerst alleen zelfverdedigingswapens betrof maar na enkele maanden, toen duidelijk was dat Kiev niet verslagen was, ook pantserwagens, houwitsers, munitie, drones en nu zelfs F-16s.

Op 24 februari herontdekte het Westen wat het betekent om het Westen te zijn. Ook Nederland, dat zelfs een voortrekkersrol speelt.

Direct werd onderkend dat dit een oorlog is niet alleen tegen Oekraïne, maar een ideologische strijd tussen autoritaire regimes en democratieën.

Direct werd erkend dat hier fundamentele waarden en belangen van het Westen op het spel stonden.

Direct werd ook duidelijk dat Oekraïne, net als destijds de Republiek, zonder bondgenoten het niet zou overleven.

Rusland voert namelijk een verwoestende totale oorlog, niet alleen gericht op de Oekraïense strijdmacht, maar op de gehele Oekraïense maatschappij.

Er is al meer dan 500 mld Euro aan schade toegebracht aan het land. De economie is met 40% gekrompen. Rusland dreigt voortdurend met nucleaire aanvallen.

6 mln mensen hebben hun huis verloren, 8 mln zijn op de vlucht. Dagelijks sterven er burgers door de Russische raket en drone beschietingen op Oekraïense steden.

Kinderen moeten naar school in klaslokalen in ondergrondse metrostations. Geen nacht zonder luchtalarm.

We zijn getuige geweest van de oorlogsmisdaden in Bucha en Irpin, van de slachtingen tijdens de belegering van Mariupol die waarschijnlijk 100000 burgers het leven heeft gekost. Van martelingen en verkrachtingen, en van de deportatie van duizenden kinderen.

Cijfers waar achter onnoemelijk leed schuilgaat. Nu al behoort deze oorlog tot de 10% bloedigste van de afgelopen 100 jaar.

Voor Oekraïne is dit een existentiële strijd, een strijd om het voortbestaan, om haar identiteit en cultuur.

Indrukwekkend is de wijze waarop de land weerstand biedt, een volk verenigd en aangespoord door Zelensky, die voor Oekraïne is was Churchill was voor Engeland in 1940.

Voor Oekraïne zal de strijd net zo lang doorgaan totdat, zo stelde Zelensky recent, geheel Oekraïne bevrijd is en Rusland niet meer durft aan te vallen.

En Europa beseft dat de Russische agressie niet stopt bij Oekraïne.

Logisch dat Finland en Zweden toetreden tot de NAVO.

Logisch ook dat de Baltische staten de NAVO hebben verzocht om een veel sterkere afschrikingsstrategie.

Terecht ook dat leiders zoals Scholtz, de Zweedse premier, de leiders van de Baltische staten, allen in koor stellen dat Poetin niet mag slagen, zijn agressie niet beloond mag zien, niet mag winnen op het slagveld.

En dat de natuurlijke positie van Oekraïne er één is binnen de NAVO en EU

Want de oorlog in Oekraïne gaat over ons. Ursula von der Leyen, president van de Europese Commissie drukte dat op 9 mei goed uit toen zij zei:

“Kyiv as the capital of Ukraine is the beating heart of today's European values. Ukraine is on the front line of the defence of everything we Europeans cherish: our liberty, our democracy, our freedom of thought and speech. Courageously, Ukraine is fighting for the ideals of Europe that we celebrate today.”

In 1673, tijdens de Hollandse Oorlog, de Guerre de Hollande, tegen een imperialistische Lodewijk XIV was Europa **verdeeld**.

Nu, in 2023, is Europa **verenigd** en helpen we Oekraïne zich te verdedigen tegen een levensgevaarlijke imperialistische machthebber die op vernietiging uit is.

Want net als toen, is dit een oorlog om de toekomst van Europa.